

DEELREGELING CMK:
EEN TUSSENBALANS

Cultuureducatie
met
Kwaliteit

FONDS VOOR
CULT
PARTICIPATIE

Inleiding

Sinds 2013 loopt als kernonderdeel van het landelijke programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CMK) de *Deelregeling Cultuureducatie met Kwaliteit in het primair onderwijs* (ook wel bekend als Matchingregeling). Lokale, regionale en provinciale CMK-projecten krijgen vierjarige subsidies om basisscholen en culturele instellingen te helpen bij het structureel borgen van goede cultuureducatie in het onderwijs. Het Fonds voor Cultuurparticipatie heeft hiervoor (via OCW) jaarlijks 10,2 miljoen euro beschikbaar en gemeenten en provincies matchen dit bedrag. In de eerste periode is er een stevige basis gelegd, de eenmalige verlenging van de regeling (2017-2020) mikt op verdieping bij al deelnemende scholen en een groter bereik. 46 penvoerders dienden – ondersteund door hun overheid - voor de tweede periode een aanvraag voor vervolgsubsidie in en kregen deze toegekend.

De 46 subsidieaanvragen, waarin de penvoerders terugblikken op de afgelopen periode en ambities formuleren voor de komende periode, lenen zich goed voor het opmaken van een tussenbalans: Waar staan we en waar gaan we naartoe? Hieronder beschrijven we welke trends we signaleerden na analyse van alle aanvragen. Deze staan geordend naar de drie doelen van de regeling: de implementatie van doorgaande leerlijnen, deskundige leraren en medewerkers van culturele instellingen en een structurele samenwerking tussen scholen en culturele partners.

Doorlopende leerlijnen

Wat & waarom

In een doorlopende leerlijn staat uitgewerkt wat een kind moet kennen en kunnen aan het eind van de schoolperiode. Ook wordt hierin duidelijk wat de plaats van cultuuronderwijs in het curriculum is en biedt de leerlijn aanknopingspunten voor aansluiting met het voortgezet onderwijs en buitenschoolse cultuureducatie. Met een doorlopende leerlijn krijgt cultuuronderwijs een structurele plek in het curriculum en schoolplan en weten leerkrachten waar ze aan moeten werken.

Overigens gaan onder de noemer doorlopende leerlijn nog veel verschillende uitwerkingen schuil: van losse tot structurele lessen, met samenhang tussen kunstdisciplines of juist lijnen voor afzonderlijke disciplines. Inhoudelijke variatie wordt gewaardeerd – er is geen *one size fits all* – zolang die inhoud maar gedegen is en gestoeld op wensen en behoeften van scholen en er echt sprake is van een doorgaande leerlijn zoals hierboven omschreven.

Trend: meer maatwerk

In de vorige periode stond het ontwerpen van leerlijnen centraal (zie ook de Tussentijdse evaluatie van CMK¹), waardoor er inmiddels overal een basis ligt. Om te stimuleren dat scholen de ontworpen leerlijnen ook daadwerkelijk benutten en

¹ Tussentijdse evaluatie van de deelregeling Cultuureducatie met kwaliteit in het primair onderwijs. Fonds voor Cultuurparticipatie, 2015.

implementeren proberen veel penvoerders maatwerk te leveren. Op verzoek van een school breiden ze een bestaande leerlijn bijvoorbeeld uit met een extra kunstdiscipline, erfgoed, nieuwe media of juist een multidisciplinaire dan wel vakoverstijgende aanpak.

Trend: accent op creatief proces

In diverse CMK-projecten is het creatief proces een belangrijk uitgangspunt voor doorgaande leerlijnen. Dat geldt bijvoorbeeld al voor de steden Delft en Utrecht. Verschillende andere penvoerders (Breda, Eindhoven, Enschede, Nijmegen en de provincie Utrecht) willen scholen de komende periode hierin, in samenhang met 21e-eeuwse vaardigheden, ondersteunen.

Praktijkvoorbeeld: onderwijs als creatief proces (Delft)

Spelen is leren en leren is spelen. Vanuit dat motto zet DOK (Delft) vol in op onderwijs als een creatief proces waarin je alle talenten van kinderen aanboort en ze intrinsiek gemotiveerd zijn om te spelen, te leren en te onderzoeken. Dat vraagt om een andere manier van lesgeven: van een lineair proces waarin de uitkomsten van tevoren vastliggen naar een open, creatieve ontdekkingstocht waarbij vele antwoorden en oplossingen mogelijk zijn. DOK begeleidt leerkrachten hierin met trainingen.

Trend: cocreatie

De in de voorgaande periode ingezette trend van cocreatie zet zich voort. In plaats van dat culturele instellingen leerlijnen voor scholen ontwikkelen, trekken beide partijen steeds vaker gezamenlijk op. Voorbeelden zijn de *communities of practice* (Gelderland), creatieve partnerschappen (stad Utrecht, Drenthe en Groningen) of de werkplaats leren (Midden-Limburg). Beide partijen krijgen daarbij scholing, zodat ze meer op een lijn komen en elkaars taal leren spreken.

Praktijkvoorbeeld: creatieve partnerschappen (stad Utrecht)

Het Utrechts Centrum voor de Kunsten stimuleert creatieve partnerschappen tussen een culturele instelling en een of meer basisscholen. De stad telt inmiddels veertien van dergelijke partnerschappen. De creatieve partners werken volgens de principes van cocreatie: gelijkwaardige inbreng van alle partners en respect voor ieders expertise. Gemeenschappelijk doel is het stimuleren van het creatief vermogen van kinderen.

Deskundigheidsbevordering

Wat & waarom

Om goede cultuureducatie te realiseren zijn deskundige leerkrachten en educatief medewerkers een vereiste. Deskundigheidsbevordering is in alle CMK-plannen dan

ook prioriteit. Dit komt bovenop bestaande voorzieningen als de icc-cursussen en de post-hbo-opleiding Cultuurbegeleider en omvat onder meer teamtrainingen, inspiratiesessies, workshops en studiedagen. Leerkrachten verwerven (vakdidactische) vaardigheden in diverse kunstdisciplines, erfgoed en media; medewerkers en vrijwilligers van culturele instellingen worden pedagogisch-didactisch bijgespijkerd in het werken met klassen en het afstemmen van hun aanbod op het schoolcurriculum.

Trend: ondersteuning visieontwikkeling scholen

Meer dan in de voorgaande periode vragen en krijgen scholen ondersteuning bij visieontwikkeling. Het gaat hierbij om een één-op-één aanpak, bekrachtigd door schriftelijke afspraken met schooldirecties en -besturen. Intermediairs, ontwikkelarrangeurs, accountmanagers en - de Friese variant - meimakers krijgen nadrukkelijker een adviserende rol binnen de school. Ze begeleiden scholen in het proces van visieontwikkeling; verschillende penvoerders scholen hun personeel in deze nieuwe rol van verander- en projectmanagement. In het verlengde van de visieontwikkeling maken de adviseurs gerichte afspraken met scholen over deskundigheidsbevordering. Vaste cursussen maken plaats voor coaching on the job, individuele trajecten voor leerkrachten, intervisie en teamtrainingen. Voordeel van deze nieuwe aanpak is dat scholen meer eigenaarschap verwerven: het gaat om hun eigen ambities en hun eigen mogelijkheden voor hun team en leerlingpopulatie. Dat komt verankering van cultuuronderwijs ten goede

Praktijkvoorbeeld: visieontwikkeling met De Cultuur Loper (Noord-Brabant)

Kunstbalie (Noord-Brabant) ontwikkelde in de vorige CMK-periode De Cultuur Loper. Dit programma omvat coaching en een online traject waarbij een basisschool in acht stappen een meerjarenvisie en ambities formuleert voor cultuuronderwijs - wat willen wij onze leerlingen in acht jaar meegeven aan culturele competenties? - en deze leert vertalen in lesdoelen en een bijbehorend activiteitenprogramma. De komende periode gaan ook Noord-Holland, Zuid-Holland, Zeeland, Heerlen en Midden-Limburg De Cultuur Loper gebruiken.

Trend: samenwerking met hbo

Aanbeveling in de *Tussentijdse evaluatie* was om hbo-opleidingen te betrekken bij CMK om op langere termijn deskundigheid te waarborgen. Penvoerders zijn daarom expliciet uitgenodigd samen te gaan werken met pabo's en het kunstvakonderwijs. Een derde deed dat al, vooral met pabo's. Uit de aanvragen voor de komende periode blijkt dat ook andere penvoerders werk willen maken van deze samenwerking. Meest genoemd zijn stages en afstudeerplaatsen - vooral voor pabostudenten met de minor Cultuur(educatie) - en bij- en nascholing door het deelnemen aan professionele leergemeenschappen en onderzoek van CMK-projecten. Overigens gaat het bij de nieuwkomers nog om ambities, concrete afspraken moeten vaak nog volgen. Sommige penvoerders pakken dat binnen hun

regio gezamenlijk op, dat gebeurt bijvoorbeeld in Gelderland, Overijssel, Zuid-Holland en Noord-Holland. Enkele penvoerders ambiëren om op termijn een rol te spelen in hbo-curricula, maar dat is vooralsnog toekomstmuziek.

Praktijkvoorbeeld: samen met hogescholen (Noord-Holland)

Plein C uit Noord Holland werkt voor nascholing al samen met Inholland Academy. De komende periode breidt ze de samenwerking met hogescholen verder uit. Ze doet dat samen met de penvoerders uit Alkmaar, Zaanstad, Haarlem en Haarlemmermeer om te voorkomen dat de Noord-Hollandse hogescholen overvraagd worden met afzonderlijke verzoeken. Verkennende gesprekken over samenwerking zijn al gevoerd met de pabo van Hogeschool Inholland, de Academie voor Beeldende Vorming in Amsterdam, het cluster Educatie van Hogeschool Leiden en de Reinwardt Academie in Amsterdam (onderdeel van de Hogeschool van Amsterdam).

Samenwerking tussen scholen en culturele partners

Wat & waarom

Om cultuureducatie ook op de lange termijn te verankeren in het onderwijs is structurele samenwerking tussen scholen en (sociaal)culturele partners in hun omgeving een essentieel onderdeel van CMK. Scholen weten op wie ze een beroep kunnen doen, waar ze vakdocenten en activiteiten kunnen inhuren. Culturele partners weten op hun beurt waar binnen het onderwijs behoefte aan is en hoe daarop in te spelen.

Trend: gelijkwaardige partners

Waar in voorgaande jaren intermediairs en culturele partners materiaal ontwikkelden voor scholen, draait het de komende jaren meer om ontwikkelen *met* scholen (cocreatie). Beide partners leren zo elkaars taal spreken en op voet van gelijkwaardigheid samenwerken. Nog niet alle penvoerders zijn al zover. Op diverse plekken is de samenwerking meer oriënterend, zoals in kennisdeling tijdens conferenties en periodieke netwerkbijeenkomsten. Ook zijn er plekken waar deze kennisdeling nog in gescheiden circuits verloopt, dus met aparte bijeenkomsten voor leerkrachten en culturele experts.

Trend: samenwerking vo en buitenschools

De samenwerking met vo-scholen lijkt de komende periode op gang te komen. Penvoerders mogen maximaal 10% van het totale budget aan activiteiten hiervoor benutten. Bijna de helft zet hierop in, met gemiddeld 5,6% van hun totaalbudget. De activiteiten zijn vooral verkennend: kennisdeling tussen primair en voortgezet onderwijs, onderzoek en pilotprojecten.

De meeste penvoerders hebben ook ambities voor een betere aansluiting bij voor- en naschoolse activiteiten. Ze mikken vooral op samenwerking binnen de brede school, kinderopvang en de Integrale Kind Centra's (IKC). Almere, Flevoland, Haarlem en

Leeuwarden willen bijvoorbeeld CMK-pilots uitbreiden naar IKC-locaties. Hier liggen ook kansen voor lokale culturele organisaties: zij kunnen voorzien in een goed aansluitend aanbod van buitenschoolse activiteiten.

Praktijkvoorbeeld: samenwerking primair en voortgezet onderwijs

Friesland gaat een experiment doen waarin leerkrachten samenwerken met kunstvakdocenten in het voortgezet onderwijs, zodat de eersten vertrouwd raken met het zelf ontwikkelen van lesmaterialen voor kunstonderwijs. Ook het omgekeerde komt voor: dat kunstvakdocenten leren van de CMK-aanpak in het basisonderwijs. Dat gebeurt komende jaren bijvoorbeeld in Almere,

Trend: lokale overheid als partner

In de samenwerking tussen scholen en culturele organisaties speelden en spelen overheden vaak een belangrijke beleidsmatige en financiële rol. Dat blijkt er al uit dat elf provincies en bijna de helft van alle gemeenten matchingpartner zijn. In de praktijk is dat nog meer: zeker 75% van alle gemeenten speelt een bindende en stimulerende rol bij CMK, bijvoorbeeld door cofinanciering van aanbod dan wel een structurele subsidie aan scholen. Die betrokkenheid blijkt ook uit de inbedding van CMK in gemeentelijk cultuur(educatie)beleid, regelmatig in onderwijsbeleid en soms ook in jeugdbeleid. Sommige penvoerders vermelden in hun aanvraag dat er dankzij de Matchingsregeling niet of minder bezuinigd is op cultuureducatie, al melden andere aanvragers juist dat de lokale culturele infrastructuur door bezuinigingen behoorlijk is aangetast, wat de samenwerkingsmogelijkheden van scholen met de culturele omgeving bemoeilijkt. Hieruit blijkt dat de gemeente als partner essentieel is voor CMK. Om CMK na 2020 stevig te verankeren willen verschillende penvoerders nieuwe lokale convenanten sluiten. Dat geldt in ieder geval al voor Hengelo en de provincies Utrecht, Gelderland en Zuid-Holland.

Praktijkvoorbeeld: convenanten (Gelderland)

In lijn met het bestuurlijk kader Cultuur en Onderwijs gaat Cultuurmij Oost (Gelderland) schoolbesturen en gemeenten gezamenlijk aanspreken. Gemeente, schoolbesturen en eventueel culturele aanbieders sluiten in de loop van de periode 2017-2020 een convenant waarin ze hun gezamenlijke ontwikkelambities voor cultuureducatie vastleggen: Welke kwaliteit streven we na? Welke consequenties heeft dat voor de gemeentelijke culturele infrastructuur? Hoe willen we dat scholen zich ontwikkelen? Welke taakverdeling en ambities passen daarbij? Gemaakte afspraken sluiten zoveel mogelijk aan bij bestaande lokale structuren. Cultuurmij Oost wil in 2020 ruim vijftig convenanten hebben gerealiseerd.

Landelijke kennisdeling

Trend: penvoerders leren & lenen van elkaar

Een trend die de drie CMK-doelen doorsnijdt en die we als Fonds zeer toejuichen is dat penvoerders bij elkaar de kunst afkijken. Zo gaan diverse penvoerders de komende periode met het door Kunstbalie (Noord-Brabant) ontwikkelde instrument van De Cultuur Loper werken. Noord-Brabant ging op haar beurt voor een leerlingportfolio weer te rade bij Kunstkade (Leeuwarden). Compenta in Drenthe ontwikkelde het monitoringsinstrument EVI dat inmiddels op diverse andere plekken ook in gebruik is of komt. Best practices vinden kortom hun weg in het hele land. Penvoerders gaan niet zelf het wiel uitvinden, maar leren en lenen van elkaar.

Toekomstbeeld

Waar zullen we staan in 2020, na afloop van de tweede CMK-periode? Als alle trends doorzetten en de 46 penvoerders hun ambities weten te verwezenlijken, doet ruimschoots de helft van alle basisscholen in 2020 mee aan CMK. Bij de scholen zal bovendien sprake zijn van verdieping en eigenaarschap van cultuureducatie: met een eigen visie op cultuureducatie, met draagvlak binnen het team, met doorlopende leerlijnen die de school op het lijf geschreven zijn en met deskundigere leerkrachten en culturele partners. Scholen weten hoe ze de culturele ontwikkeling van kinderen kunnen stimuleren en monitoren, bijvoorbeeld met portfolio's.

Scholen en culturele partners zullen intensiever en meer op voet van gelijkwaardigheid samenwerken. De talrijke verkenningen naar aansluitingen op het voortgezet onderwijs en op buitenschoolse activiteiten kunnen leiden tot een verbreding van de focus. De samenwerking met pabo's en kunstvakonderwijs zal bijdragen aan structurele deskundigheidsbevordering. Inzet is dat alle betrokken partners zich ook na 2020 blijven inzetten voor Cultuureducatie met Kwaliteit. Dit geldt zeker ook voor gemeenten en provincies; een goede lokale culturele infrastructuur is onontbeerlijk voor Cultuureducatie met Kwaliteit.

Er gaat de komende vier jaar veel gebeuren om CMK te verankeren. De uitvoering daarvan zal het Fonds voor Cultuurparticipatie monitoren en evalueren en de uitkomsten graag delen met alle betrokkenen bij CMK.